

การศึกษาวิเคราะห์วิธีการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมสำหรับเด็กในชุมชน
ตามทฤษฎีแมทธิว ลิปแมนผ่านมุมมองพุทธปรัชญาเถรวาท
An Analytical Study of the Method in the Cultivation of Virtue
and Ethics for Children in Matthew Lipman's Concept in
Theravada Buddhist

¹ณัฐวุฒิ สกวนงาม

Natthawut sanguangam

บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

²พระมหามหวินทร์ ปุริสุตโตโม

Phramaha Maghavin Purisuttamo

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Mahamakut Buddhist University

¹Corresponding, Author Email: Natthawut3984@gmail.com

Received December 31, 2021; Revised May 5, 2022; Accepted: June 30, 2022

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์วิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมสำหรับเด็กตามทฤษฎีแมทธิว ลิปแมนผ่านมุมมองพุทธปรัชญาเถรวาท โดยใช้หลักการศึกษจากการวิเคราะห์แนวคิดและวิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมทั้งของแมทธิว ลิปแมนและพุทธปรัชญาเถรวาท ผลการวิจัยพบว่าการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของแมทธิว ลิปแมน เป็นวิธีหาความรู้ในลักษณะการสืบค้นและแลกเปลี่ยนร่วมกันเป็นกลุ่ม กล่าวคือวิธีการปลูกฝังด้านคุณธรรมจริยธรรมจากกระบวนการมโนทัศน์ 3 ประการ คือ 1.การคิดวิพากษ์ 2.การคิดห้วงใย และ 3.การคิดสร้างสรรค์ ส่วนในทางพุทธปรัชญาเถรวาทมีวิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมโดยการให้เหตุผลเพื่อสร้างความเข้าใจให้ผู้เรียนรู้ เช่น หลักโยนิโสมนสิการ โดยใช้หลักการคิดวิพากษ์ การคิดห้วงใย และการคิดสร้างสรรค์ และ

วิธีการนี้คล้ายกันกับหลักสูตรของลิปแมนในฐานะเป็นเครื่องมือในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ถ้าเป็นอย่างนั้นก็แสดงให้เห็นว่าวิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของลิปแมนและพุทธปรัชญาเถรวาทมีความสอดคล้องกัน

บทความนี้ให้เหตุผลสนับสนุนวิธีการของลิปแมน ถึงแม้ว่าในพุทธปรัชญาเถรวาทยังจะมีแนวทางที่แตกต่างและหลากหลายกว่าแนวทางของลิปแมน เช่น การปฏิบัติตามศีล ๕ การฝึกสมาธิ และการพัฒนาปัญญา เป็นต้น แต่โดยพื้นฐานทางวิธีการและการสอนนั้นสามารถนำพัฒนาร่วมกันได้

คำสำคัญ: ชุมชนแห่งการสืบเสาะ; คุณธรรม; จริยธรรม

Abstract

This article aims to analyze and analyze the methods of cultivating morals and ethics for children according to Matthew's theory. Lipman through the perspective of Theravada Buddhist philosophy the study was based on the analysis of Matthew's concepts and methods of cultivating morals and ethics. Lipman and Theravada Buddhist Philosophy

The results showed that Matthew Lipman's Cultivation of Moral Ethics is a way of acquiring knowledge in a collective way of searching and sharing. That is to say, the method of cultivating morality and ethics from the process of three concepts: 1. Critical thinking. 2. Careful thinking and 3. Creative thinking As for Theravada Buddhist philosophy, there are methods for instilling morals and ethics by giving reasoning to create understanding for the learners, such as the Yonisomanasikara Principle. using the principles of critical thinking, caring thinking and creativity and this approach is similar to that of Lipman's course as a tool for cultivating morals and ethics. If so, it shows that Lipman's approach to cultivating morals and Theravada Buddhist philosophy is consistent.

This article argues in favor of Lipman's method. Although in Theravada Buddhist philosophy, there are still different and more diverse approaches than Lipman's approach, such as observing the Five Precepts, practicing meditation and developing wisdom. but on the basis of method and teaching that can be developed together

Keyword: community inquiry; virtue; ethics

บทนำ

การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมนับเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาเยาวชนของประเทศ ในด้านพุทธปรัชญาเถรวาทมีการอบรมและปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมหลายประการ จะเห็นได้จากการสอน กล่าวคือการบรรยายธรรมของพระพุทธเจ้า นับเป็นการสร้างการเรียนรู้เชิงเหตุผล เช่น คำถามที่พระพุทธเจ้าถามปัญจวัคคีย์ในอนัตตลักขณสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 17 ข้อที่ 59 หน้าที่ 55, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) จากพระสูตรนี้มีการตรัสถามและทูลตอบกลับอย่างมีเหตุมีผล และพระองค์ยังตรัสถามเพื่อตรวจสอบความเห็นของปัญจวัคคีย์ทั้งห้าด้วย เรียกว่า การสร้างการคิดแบบเหตุผล รวมไปถึงการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม อย่างเช่น ไตรสิกขา ไตรสิกขา แปลว่า สิกขา 3 หมายถึงข้อสำหรับศึกษา, การศึกษาข้อปฏิบัติที่พึงศึกษา, การฝึกฝนอบรมตนในเรื่องที่พึงศึกษา 3 อย่างคือ อธิศีลสิกขา คือศึกษาเรื่องศีล อบรมปฏิบัติให้ถูกต้องตั้งมา ตลอดถึงปฏิบัติอยู่ในหลักอินทรีสังวร สติสัมปชัญญะ และสันโดษ อธิจิตตสิกขา คือศึกษาเรื่องจิต อบรมจิตให้สงบมั่นคงเป็นสมาธิ และอธิปัญญาสิกขา คือศึกษาเรื่องปัญญาอบรมตนให้เกิดปัญญาแจ่มแจ้ง (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 2 ข้อที่ 319 หน้าที่ 91, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และการสร้างการเรียนรู้เชิงอารมณ์ หรือการอธิบายธรรมะผ่านประสบการณ์ทางด้านอารมณ์ในขณะนั้น จากข้อมูลเบื้องต้นที่ได้กล่าวมา กล่าวได้ว่าในทางพุทธปรัชญามีการอบรมและปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่ใช้ในทางปฏิบัติตามได้จริง

ส่วนในเรื่องนี้แมทธิว ลิปแมน นักการจัดการศึกษาผู้ที่ต้องการปรับปรุงและแก้ไขปัญหาการเรียนสำหรับเด็กโดยยังคงไม่ละทิ้งเรื่อง คุณธรรม จริยธรรม และมองว่าเป็นเรื่องที่สามารถปลูกฝังได้ เป็นวิธีที่พยายามนำเสนอวิธีการหาความรู้ในลักษณะทำร่วมกันเป็นกลุ่ม กล่าวคือลิปแมนถือว่าการเรียนรู้และการสืบค้นเป็นกิจกรรมทางสังคม การเรียนจึงต้องเป็นการสืบค้นและแลกเปลี่ยนร่วมกันเป็นกลุ่ม นักเรียนจะต้องมีนิสัยของการสืบค้นและในชั้นเรียนควรจัดให้เกิดการเรียนที่เป็นการสืบค้น โดยเริ่มด้วยการตั้งคำถามหรือปัญหาเพื่อกระตุ้นให้นักเรียนพยายามสืบค้นและค้นคว้าเพื่อจัดการกับปัญหาแลกเปลี่ยนกับสมาชิกอย่างตรงไปตรงมา ที่สำคัญคือนักเรียนสามารถเรียนรู้พร้อมทั้งยังได้รับการปลูกฝังด้าน คุณธรรม จริยธรรม โดยผ่านมโนทัศน์ 3 ประการ คือ 1.การคิดวิพากษ์ 2.การคิดห่วงใย และ 3.การคิดสร้างสรรค์ ลิปแมนมองว่า การคิดถือเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงมากกว่าความรู้ (Lipman, M, 1980)

ปัญหาในบทความนี้คือ คุณธรรมจริยธรรมสามารถปลูกฝังได้หรือไม่ ถ้าพิจารณาจากมุมมองของพุทธปรัชญาเถรวาทก็จะสามารถเข้าใจได้ว่า คุณธรรมจริยธรรมสามารถปลูกฝังได้ โดยผ่านการกระบวนเรียนรู้เชิงเหตุผลหรือการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมเชิงพฤติกรรมโดยอาศัยหลักไตรสิกขา เป็นต้นที่พัฒนาตั้งแต่หลักของการประพฤติทางกายไปจนถึงการพัฒนาขั้นสุดที่เรียกว่าปัญญา รวมไปถึงหลักสูตรชุมชนแห่งการสืบเสาะของแมทธิว ลิปแมนที่บอกว่าคุณธรรมจริยธรรมในหลักสูตรของเขา

สามารถปลูกฝังได้โดยผ่านกระบวนการมโนทัศน์ 3 ประการ 1.การคิดวิพากษ์ 2.การคิดห้วงใย และ 3. การคิดสร้างสรรค์ ซึ่งมีหลักของการใช้เหตุผลรวมไปถึงการตรวจสอบที่มีมาตรฐานที่ไม่ใช่การตัดสินใจเองจากคนเดียว โดยพิจารณาการตัดสินใจจากบริบทของสังคมร่วมกันด้วย

จากที่ได้อภิปรายข้างต้นเพื่อทำความเข้าใจในเรื่องนี้ผู้วิจัยจึงต้องการวิเคราะห์ตรวจสอบประเด็นดังกล่าว และในบทความนี้ผู้วิจัยยืนยันว่า วิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมโดยผ่านกระบวนการแห่งการสืบเสาะของลิปแมนมีทั้งส่วนที่เหมือนและแตกต่างกันบ้างในบางประเด็นจึงเป็นที่มาของการเขียนบทความขึ้นนี้เพื่อพิสูจน์ข้อยืนยันต่อไป

แนวคิดเรื่องการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในพุทธปรัชญา

ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะได้วิเคราะห์ตรวจสอบแนวคิดเรื่องการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในพุทธศาสนา ในการวิเคราะห์ครั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำไปเป็นบทพื้นฐานในการวิเคราะห์บทต่อไป

1. คุณธรรม จริยธรรมทางสังคม คุณธรรมจริยธรรมทางสังคม หรือสมมุติธรรมอันเป็นหลักธรรมประโยชน์เกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก กล่าวคือ หลักคุณธรรมจริยธรรมที่ใช้ร่วมกันอยู่ในสังคมหมู่มากเพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันถึงแม้หลักธรรมเหล่านี้จะไม่ใช่เป้าหมายสูงสุดของพุทธศาสนาและก็เป็นองค์ประกอบและหลักวิธีเพื่อคนจำนวนมากให้ค่อยๆ เรียนรู้คุณธรรมเบื้องต้นอันจะเป็นหนทางนำไปสู่ปรมาตธรรมหรือสัจธรรมในเบื้องหน้า และเพื่อขจัดปัญหาบางสิ่งที้อาจจะเกิดขึ้นเมื่อคนหมู่มากมาอยู่ร่วมกัน ดังที่ผู้วิจัยจะนำมาอธิบายเป็นข้อๆ ดังนี้

อปริหานิยธรรม 7 (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 10 ข้อที่ 68 หน้าที่ 86, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) สรุปความของหลักธรรมได้ตั้งนืว่าเป็นหลักธรรมสำหรับใช้ในการปกครองเพื่อป้องกันมิให้การบริหารหมู่คณะเสื่อมถอย เสริมให้เจริญเพียงส่วนเดียวสามารถนำไปใช้ได้ทั้งหมู่ชนและผู้บริหารบ้านเมืองและพระภิกษุสงฆ์ ดังนี้คืออปริหานิยธรรมสำหรับหมู่ชนและการบริหารบ้านเมือง เป็นหลักในการปกครองโดยปฏิบัติตามหลักการร่วมรับผิดชอบที่จะช่วยป้องกันความเสื่อมนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองและ สาราณียธรรม คือ ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกันและกัน มี 6 ประการ ครั้งหนึ่งพระเจ้ามโหฬารราชบพิตรทรงเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย สาราณียธรรม (ธรรมเป็น เหตุให้ระลึกถึงกัน) 6 ประการนี้ ทำให้เป็นที่รักทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 18 ข้อที่ 542 หน้าที่ 492, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ทิศ 6 บุคคลประเภทต่างๆ ที่เราต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์ทางสังคมที่พระพุทธองค์ทรงเปรียบเทียบดุจทิศที่อยู่รอบตัว ได้แก่ มารดาบิดา ครูอาจารย์ บุตรภรรยา เป็นต้น เมื่อจะทำการใด ก็ทำด้วยเมตตา (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 198-204 หน้าที่ 202-206, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หลักธรรมข้อนี้เป็นหลักของการสอน

คุณธรรมจริยธรรมในการใช้ชีวิตประจำวันที่ล้อมรอบไปด้วยบุคคลเหล่านี้ ถือเป็นหลักธรรมพื้นฐานอีกข้อหนึ่งสำหรับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

2. คุณธรรม จริยธรรมแบบปัจเจก คุณธรรมจริยธรรมในแง่ของปัจเจก หรืออีกนัยหนึ่งเรียกว่า ปรมัตถธรรมหรือสัจธรรมกล่าวคือ คุณธรรมจริยธรรมที่สำหรับฝึกปฏิบัติในการเข้าใจตนเองในแง่ที่เกี่ยวข้องกับเงื่อนไขของข้อปฏิบัติที่ยึดกับตนเองเป็นหลัก ดังนี้

ในพุทธปรัชญากรรม 3 คือ การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา ตีก็ตาม ชั่วก็ตาม มีกายกรรม การกระทำทางกาย วาจากรรม การกระทำทางวาจา และมโนกรรม กรรมทำด้วยใจ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 13 ข้อที่ 64 หน้าที่ 56, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หลักธรรมข้อนี้มีความชัดเจนในแง่ของการกระทำส่วนบุคคลชัดเจนมาก ไม่ว่าจะป็นทางกาย วาจา หรือใจก็ดี และเมื่อผู้ปฏิบัติเข้าใจตามหลักแล้วจะสามารถนำมาเป็นบรรทัดฐานในการฝึกตนได้ดียิ่งขึ้นไป และอนุพุทธิกถา 5 หมายถึง เรื่องที่กล่าวถึงตามลำดับหรือธรรมเทศนาที่แสดงเนื้อความลุ่มลึกลงไปโดยลำดับ เพื่อขัดเกลาอัธยาศัยของผู้ฟัง(ผู้ถูกสอนหรือปลูกฝัง)ให้ประณีตขึ้นไปเป็นขั้นๆ จนพร้อมที่จะทำความเข้าใจในธรรมส่วนปรมัตถ์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 4 ข้อที่ 27 หน้าที่ 32, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ในข้อนี้ตามปกติ พระพุทธเจ้าเมื่อจะทรงแสดงพระธรรมเทศนาแก่คฤหัสถ์ ผู้มีอุปนิสัยสามารถที่จะบรรลุธรรมพิเศษ ทรงแสดงอนุพุทธิกถานี้ก่อน แล้วจึงตรัสแสดงอริยสัจ 4 เป็นการทำให้พร้อมที่จะรับ (พร้อมที่จะถูกสอน) ดุจผ้าที่ซักฟอกสะอาดแล้ว ควรรับน้ำย้อมต่างๆ ได้ด้วยดี และรวมไปถึง โพชฌงค์ คือธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้ หรือองค์ของผู้ตรัสรู้ มี 7 อย่าง คือ สติ ความระลึกได้ สำนึกพร้อมอยู่ ใจอยู่กับกิจ จิตอยู่กับเรื่อง ธัมมวิจยะ ความเพียรธรรม, ความสอดส่อง สืบค้นธรรม วิริยะ ความเพียร ปีติ ความอิ่มใจ ปัสสัทธิ ความสงบกายสงบใจ สมาธิ ความมีใจตั้งมั่น จิตแน่วในอารมณ์ อุเบกขา ความมีใจเป็นกลางเพราะเห็นตามเป็นจริง แต่ละข้อหากจะเรียกเต็มมีสัมโพชฌงค์ต่อท้ายเป็น สติสัมโพชฌงค์ เป็นต้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 35 ข้อที่ 542 หน้าที่ 306, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) คุณธรรม จริยธรรมแบบปัจเจกตามที่ได้กล่าวมานี้ ถึงแม้ว่าจะมีการถือสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นใหญ่แต่ทุกกระบวนการควรมีหลักที่ถูกต้องควบคุมไปด้วย

วิธีการเรื่องการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในพุทธปรัชญา

ในหัวข้อนี้เรื่องในพุทธปรัชญามีการใช้วิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่แตกต่างกันไปตามบริบททั้งตัวผู้ทำการปลูกฝังและผู้รับการปลูกฝัง ผู้วิจัยจึงขอแยกประเด็นหลักการปลูกฝังหรือการสอนแต่ละแบบเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ให้ชัดเจนต่อไป

1. การสอนคุณธรรมจริยธรรมเชิงสังคัม (สมมุติธรรม) ประกอบด้วย 1.สอนแบบไตรสิกขา ทั้ง 3 ประการคือ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นการปลูกฝังให้ผู้เรียนหรือผู้ถูกสอนพัฒนาไปตามลำดับขั้นตอนตั้งแต่จริยธรรมทางกายจนไปถึงการพัฒนาด้านปัญญาในการอยู่ในสังคมอย่างมีคุณภาพ 2.

สอนแบบหลักภาวนา 4 มีกระบวนการทำให้เจริญ การทำให้เป็นให้มีขึ้น การฝึกอบรม การพัฒนา มีกายภาวนา กล่าวคือการเจริญกาย พัฒนากาย การฝึกอบรมกาย ให้อัจฉริยะติดต่อกันเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม ให้อกุศลธรรมเสื่อมสูญ การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ต่อมาคือศีลภาวนา หมายถึงการเจริญศีล พัฒนาความประพฤติ การฝึกอบรมศีล ให้อยู่อยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี เกื้อกูลแก่กันและจิตภาวนา คือการเจริญจิต พัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตา กรุณา ขยันหมั่นเพียร อดทน มีสมาธิ และสดชื่น เบิกบาน เป็นสุข ผ่องใส เป็นต้น และส่วนสุดท้ายปัญญาภาวนา คือการเจริญปัญญา พัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญา ให้อัจฉริยะเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลดปล่อยพ้นจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา

2. การสอนคุณธรรมจริยธรรมเชิงปัจเจก การสอนคุณธรรมเชิงปัจเจกเป็นการสอนเฉพาะคน ใช้กระบวนการสอนดังนี้ 1. รูปแบบการสอนเอาปัญหาหรืออรรถาธิบายเป็นฐาน การสอนในรูปแบบเอาเหตุผลเป็นฐาน หมายถึงการสอนให้อัจฉริยะเหตุนำไปสู่ผล เช่นหลักธรรมอริยสัจ 4 ก็เริ่มต้นจากการรู้จักทุกข์ รู้จักเหตุแห่งทุกข์ จึงจะนำไปสู่ข้อปฏิบัติของการดับทุกข์ได้ 2. รูปแบบการสอนตามลำดับเนื้อหาจากง่ายไปยากรูปแบบการสอนนี้เป็นการลำดับเนื้อหาจากง่ายไปยาก เนื่องจากกลุ่มฆราวาสโดยส่วนใหญ่ต้องอาศัยเอาหลักการมาสอนหรือมาปลูกฝังให้ก่อน ก่อนที่จะให้เข้าใจเป้าหมายในหลักของศาสนา 3. การปลูกฝังจากเป้าหมายมาสู่วิธีการการปลูกฝังจากเป้าหมายไปสู่วิธีการ ส่วนใหญ่จะเป็นการสอนภิกษุมากกว่าฆราวาส เนื่องจากภิกษุที่เข้ามาบวชโดยส่วนหนึ่งแล้วจิตมีศรัทธามั่นคงกว่าและพร้อมรับต่อคำสั่งสอนต่างๆอยู่แล้ว ฉะนั้นการสอนจึงเป็นลักษณะที่ปลูกฝังแนวคิดหลักหรือเป้าหมายไว้ก่อน แล้วจึงนำหลักวิธีการปฏิบัติมาสอนตาม 4. รูปแบบการสอนเอาอารมณ์เป็นฐาน เช่น พระพุทธองค์ทรงตรัสสอนสิ่งที่เข้ากับอารมณ์ ณ สถานการณ์นั้น เพื่อให้บุคคลเข้าใจตามความเป็นจริง 5. รูปแบบการสอนแบบคิดวิเคราะห์ตามหลักโยนิโสมนสิการ ในข้อนี้ผู้วิจัยเห็นว่าหลักโยนิโสมนสิการมีวิธีการสอนที่เน้นให้คิดอย่างมีเหตุมีผลรู้จักต้นเค้าของข้อมูลและวิธีการจัดการกับปัญหาหรืออารมณ์ที่เกิดขึ้นโดยใช้ปัญญาเป็นส่วนร่วมทำให้วิธีการคิดสมบูรณ์มากขึ้น และมีความสอดคล้องกับวิธีการปลูกฝังการเรียนรู้ผ่านชุมชนแห่งการสืบเสาะของแมทธิว ลิปแมน ไม่ว่าจะเป็นการคิดอย่างมีเหตุผล การคิดอย่างห่วงใย และการคิดอย่างสร้างสรรค์ โยนิโสมนสิการ แปลว่า การทำในใจโดยแยกคาย หรือคิดถูกวิธี แปลงง่าย ๆ ว่าความรู้จักคิด หรือคิดเป็น หมายถึง การคิดอย่างมีระเบียบ หรือคิดตามแนวทางของปัญญา คือ การรู้จักมอง รู้จักพิจารณาสิ่งทั้งหลาย ตามสภาวะ เช่น ตามที่สิ่งนั้นๆ มันเป็นของมัน โดยวิธีคิดหาเหตุปัจจัย สืบค้นถึงต้นเค้า สืบสาวให้ตลอดสาย แยกแยะสิ่งนั้นๆ เรืองนั้นๆ ออกให้เห็นตามสภาวะ และตามความสัมพันธ์สืบทอดแห่งเหตุปัจจัย โดยไม่เอาความรู้สึกด้วย

ค้นหาอุปทานของตนเองเข้าจับ หรือเคลือบคลุม ทำให้เกิดความตึงตัง และแก้ปัญหาได้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2546)

แนวคิดเรื่องการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในชุมชนแห่งการสืบเสาะของแมทธิวลิปแมน

แมทธิว ลิปแมน พูดถึงความหมายของคุณธรรมจริยธรรมเบื้องต้นไว้ว่า เป็นการคำนึงถึงผลประโยชน์ของชุมชนส่วนรวมและจำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการกระทำทั้งหมด รวมไปถึงความจำเป็นต้องคิดถึงผลที่จะตามมา และที่สำคัญคือการเห็นอกเห็นใจต่อความตั้งใจของตนเองและของผู้อื่น ความคาดหวังของอันตรายที่อาจเกิดขึ้นทั้งต่อผู้อื่นและต่อตนเองอันเป็นผลมาจากการกระทำของตน และความสำคัญของการป้องกันวิกฤตการณ์ทางศีลธรรมก่อนที่จะเกิดขึ้น สิ่งเหล่านี้คือบางส่วนของประกอบด้วยการศึกษาด้านศีลธรรมที่ดี กล่าวคือเป็นการช่วยให้เด็กเข้าใจเรื่องต่างๆ เช่น ลักษณะของเกณฑ์และวิธีการทำงานของพวกเขา การค้นพบสมมติฐานพื้นฐาน กระบวนการให้เหตุผล การให้เหตุผลที่ดี การตรวจสอบลักษณะทางศีลธรรมของสถานการณ์โดยรวม (Matthew Lipman, 1980) โดยลักษณะคุณธรรมจริยธรรม ลักษณะคุณธรรมจริยธรรมนั้นมาจากการพิจารณา 2 แบบคือ

1. **ลักษณะคุณธรรมจริยธรรมในฐานะเป็นเครื่องมือ** คือ การใช้เหตุผลในการพิจารณาคุณธรรมจริยธรรม หลักสูตรปรัชญาสำหรับเด็กของแมทธิว ลิปแมน เป้าหมายของหลักสูตรปรัชญาสำหรับเด็กของลิปแมนคือการฝึกฝน การคิดวิพากษ์ให้กับนักเรียน โดยมุ่งหวังให้นักเรียนสามารถคิดเพื่อตนเองกล่าวคือ นักเรียนมีอัตตาณัติ สามารถหาข้อตัดสินใจได้ด้วยตนเองจาก ความเข้าใจสิ่งต่างๆ ด้วยตนเองและสามารถพัฒนาแนวทางของตนเองและสามารถแก้ไขความถูกต้องด้วยตนเอง ดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเองและกำหนดแนวทางสังคมด้วยเช่นกัน การฝึกฝน การคิดวิพากษ์ตามหลักสูตรดังกล่าวทำได้ด้วยการเรียนปรัชญา (Matthew Lipman, 2003) ลิปแมนเสนอว่าการเรียนวิชาปรัชญาเหมาะสำหรับการฝึกฝนการคิดวิพากษ์เพราะวิชา ปรัชญามีวิชาตรรกะซึ่งเป็นการคิด การใช้เหตุผล และการทำปรัชญาเป็นกิจกรรมของการคิด ตรวจสอบมโนทัศน์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิต ซึ่งการคิดวิพากษ์จะช่วยในการประเมินระบบของสังคมและ ช่วยป้องกันการถูกล้างสมองคือไม่หลงงมงาย ส่วนการคิดห้วงใยจะช่วยให้นักเรียนสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นและทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างเคารพต่อกันและพยายามเข้าใจซึ่งกันและกันซึ่งผู้วิจัยมองว่าเป็นคุณธรรมจริยธรรมขั้นพื้นฐาน ส่วนการคิดสร้างสรรค์คือการคิดที่จะช่วยฝึกฝนให้นักเรียนคิดค้นหาทางอื่นๆ ในการรับมือกับปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งดูเหมือนลิปแมนไม่ได้ต้องการให้วิธีชุมชนแห่งการสืบเสาะเป็นเพียงวิธีเรียนปรัชญาเท่านั้น แต่ตั้งใจให้เป็นวิธีสำหรับใช้ตัดสินใจและกำหนดแนวทางต่างๆ ในชีวิตในชุมชน ของนักเรียนด้วยเช่นกัน

2. **ลักษณะคุณธรรมจริยธรรมในฐานะเป็นเป้าหมาย** ลิปแมนกล่าวว่าไม่มีส่วนใดส่วนหนึ่งของหลักสูตรประถมศึกษาแบบใหม่ที่แตกต่างและมีแนวโน้มที่จะได้รับการตรวจสอบข้อเท็จจริงอย่าง

ใกล้ชิดมากกว่าหน้าที่จะอุทิศให้กับจริยธรรม ไม่ว่าสิ่งนี้จะเป็สิ่งที่ดีที่ที่สุดหรือไม่เน้นความหมายก็คือมีความสำคัญกับเด็กๆ และเราต้องการแต่สิ่งดีๆ ให้เกิดขึ้นกับพวกเขาเช่นเดียวกับที่เราหวังว่าการเลี้ยงดูและการศึกษาที่พวกเขาได้รับจะทำให้มั่นใจได้ว่าพวกเขาจะเป็นคนดีทั้งทางปัญญาและทางอารมณ์ มีหลักสูตรหนึ่งในปรัชญาสำหรับเด็กที่อุทิศให้กับจริยธรรมโดยเฉพาะนั่นคือ Ethical Inquiry หรือ การสืบเสาะทางจริยธรรม แมทธิว ลิปแมนกล่าวต่ออีกว่าแนวทางการสอบสวนและการเรียนรู้ทางจริยธรรมมีศูนย์กลางอยู่ที่การปลูกฝังความมีเหตุผลโดยการตัดสินใจหรือความสมเหตุสมผล (Matthew Lipman, 2011) จากชุดข้อความดังกล่าวจะเห็นได้ว่าลิปแมนให้ความสำคัญกับคุณธรรมจริยธรรม และบอกต่อว่า การสืบเสาะและการเรียนรู้ควรมีจุดศูนย์กลางอยู่ที่การปลูกฝังการใช้เหตุผล เท่ากับว่า ก่อนที่จะนำไปสู่การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมเด็กๆ ควรถูกเริ่มปลูกฝังการใช้เหตุผลให้ดีก่อน เพราะการเข้าใจการใช้เหตุผลที่ดีจะนำไปสู่การเข้าใจคุณธรรมได้ดีและสามารถนำไปปฏิบัติในสังคมต่อไปได้ เป็นอย่างดีด้วย และการพัฒนาทางสติปัญญาตามแนวคิดของลิปแมน เป็นการปลูกฝังการคิดวิพากษ์ ที่ให้ความสำคัญกับการใช้เหตุผลเพื่อเป็นฐานในการนำไปสู่การเรียนรู้เรื่องคุณค่าของชีวิตกล่าวคือ คุณธรรมจริยธรรมต่อไป

วิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมผ่านชุมชนแห่งการสืบเสาะของแมทธิว ลิปแมน

วิธีการปลูกฝังในชุมชนแห่งการสืบเสาะ ประกอบด้วยมโนทัศน์และองค์ประกอบดังนี้

ลิปแมนได้พัฒนาเป็นหลักสูตรปรัชญาสำหรับใช้เรียนปรัชญาและฝึกการคิดวิพากษ์ในโรงเรียน โดยหลักสูตรดังกล่าวเริ่มใช้เรียนตั้งแต่ชั้นอนุบาลจนถึงระดับมัธยมศึกษา สำหรับวิธีเรียนปรัชญาสำหรับเด็กนั้นจะเรียนด้วยวิธีชุมชนแห่งการสืบเสาะ (community of inquiry) ซึ่งเป็นการหาความรู้ร่วมและเรียนรู้ร่วมกันด้วยการถกเถียงร่วมกันกับผู้อื่นเป็นกลุ่ม โดยองค์ประกอบสำคัญสำหรับวิธีชุมชนแห่งการสืบเสาะ เพื่อที่จะปลูกฝังวิธีการคิด การไตร่ตรองถึงเรื่องคุณค่าของชีวิตต่างๆ อันเป็นปัจจัยพื้นฐานในการนำไปสู่การสอนเรื่องคุณธรรมจริยธรรมพร้อมทั้งอิงจากประสบการณ์ของเด็ก คือ มโนทัศน์ 3 ประการ ได้แก่ การคิดเชิงวิพากษ์ (critical thinking) การคิดเชิงอาทร (caring thinking) และการคิดเชิงสร้างสรรค์ (creative thinking) และองค์ประกอบ 5 ประการ ดังต่อไปนี้

1. มโนทัศน์ 3 ประการ ในชุมชนแห่งการสืบเสาะผู้เรียนจะต้องมีหลักมโนทัศน์ 3 ประการนี้ด้วยเพื่อควบคุมการเรียนและการถกเถียงวิพากษ์วิจารณ์ให้อยู่ภายในประเด็นตามที่กำหนด

1.1 การคิดวิพากษ์ คือ ทักษะการคิดที่มีพื้นฐานอยู่บนทักษะทางการใช้เหตุผลเป็นหลัที่สำคัญ ซึ่งหมายถึงทักษะความสามารถในการอ้างเหตุผล ความสามารถใช้เหตุผลได้อย่างสมเหตุสมผล โดยเนื้อหามีความน่าเชื่อถือ มีน้ำหนัก ความสอดคล้องต้องกันและการอ้างเหตุผลจะต้องไม่ขัดต่อการใช้เหตุผลบกพร่อง (Lipman, M, 1988) เป้าหมายของการคิดวิพากษ์คือการมี ข้อตัดสินใจที่ดี (good judgment) และสามารถนำข้อตัดสินใจนั้นไปปฏิบัติใช้ได้ หลักการสำหรับการคิด

วิพากษ์ประกอบไปด้วย การอ้างอิงเกณฑ์ (relies on criteria) การแก้ไขความถูกต้องด้วยตนเอง (self-correcting) และการพิจารณาที่ไวต่อบริบท (sensitive to context) หลักการที่กล่าวมานี้จะสามารถทำให้เกิดคำตัดสินที่ดีนำไปสู่ข้อปฏิบัติที่ดี

1.2 การคิดห่วงใย คือ การคิดที่เราใส่ใจอย่างละเอียดอ่อนกับประเด็นที่เรากำลังสืบค้นอยู่ และใส่ใจกับท่าทีของผู้อื่นในชุมชนแห่งการสืบเสาะ การคิดห่วงใย คือความเห็นใจ (Empathic thinking) ที่แสดงถึงความเข้าใจและรู้สึกถึงประสบการณ์ที่ทำให้ผู้อื่นมีอารมณ์ดีใจ เศร้า เสียใจ ความคิดห่วงใย คือ ความใจกว้าง (open-mindedness) หมายถึงการเปิดใจรับฟังเหตุผลผู้อื่น มีความเคารพความเห็น ผู้อื่น การคิดห่วงใยเป็นเงื่อนไขสำคัญต่อชุมชนแห่งการสืบเสาะเป็นอย่างมาก เพราะความคิดห่วงใย จะทำให้เราไม่ได้ยึดความเห็นตนเอง จะช่วยให้เราเปิดใจรับฟังเหตุผลผู้อื่นและสามารถช่วยสร้าง สมดุลในการเสนอความคิดเห็นทั้งหมดในการสืบค้นและมองเห็นข้อบกพร่องของตนเองได้เช่นกัน (Lipman, M, 2003)

1.3 การคิดสร้างสรรค์ คือ การคิดค้นความเป็นไปได้อื่นๆ ที่จะหาวิธีใหม่ แนวทางใหม่ และเกณฑ์อื่นๆ ในการแก้ปัญหาหรือการหาข้อตัดสิน การคิดสร้างสรรค์เพื่อหาเกณฑ์ใหม่ๆ ย่อมต้องดำเนินการไปพร้อมกับการคิดวิพากษ์ เราจะต้องพิจารณาจากข้อมูลปัจจัยต่างๆ ที่มีอยู่และพิจารณาจากเหตุการณ์ในบริบทของปัญหานั้นๆ เพราะปัญหาแต่ละปัญหามีรายละเอียดแตกต่างกัน จากนั้นพิจารณาแก้ไขจุดบกพร่องต่างๆ ที่เราและผู้อื่นเสนอ และคิดขยายขอบเขตความเป็นไปได้อื่นๆ ที่จะสามารถอธิบายหรือแก้ปัญหาได้ การสืบค้นด้วยชุมชนแห่งการสืบเสาะจะช่วยสร้างสิ่งแวดล้อมที่กระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ เนื่องจากสมาชิกจะช่วยกันเสนอความคิดและวิพากษ์วิจารณ์ ซึ่งจะทำให้สมาชิกได้เห็นมุมมองที่แตกต่างโดยที่ตนเองอาจไม่เคยคิดถึงมาก่อน และคิดหาความเป็นไปได้อื่นๆ จากการแลกเปลี่ยนในกลุ่ม (Lipman, M, 2003)

ทั้งหมดนี้คือองค์ประกอบ 3 ส่วน ซึ่งเป็นแนวคิดที่จะถูกนำมาใช้ในการเรียนการสอนสำหรับเด็กด้วยวิธีชุมชนแห่งการสืบเสาะตามแนวคิดของลิปแมน โดยผู้เรียนและผู้สอนจะต้องดำเนินการให้เกิดการคิดทั้งสามดังกล่าวเพื่ออย่างน้อยที่สุดจะสามารถพัฒนาการคิดวิพากษ์อย่างมีเหตุผลและสามารถช่วยให้เกิดการคำตัดสินที่ดี โดยผู้เรียนรู้ (รวมถึงผู้สอน) ด้วยวิธีชุมชนแห่งการสืบเสาะน่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้และความเข้าใจในประเด็นที่ถกเถียงซึ่งเป็นประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความรู้ ความจริงและคุณค่าของคุณธรรมจริยธรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันของมนุษย์ ซึ่งความคาดหวังประการหนึ่งของการเรียนปรัชญาสำหรับเด็กคือ ผู้เรียนสามารถที่จะนำประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กจากชุมชนแห่งการสืบเสาะมาพัฒนาชีวิตของตนเองได้

2. ชุมชนแห่งการสืบเสาะ 5 องค์ประกอบ องค์ประกอบแรก คือ กระบวนการของชุมชนแห่งการสืบเสาะจะมีเป้าหมายนำไปสู่ข้อสรุป หรือ คำตัดสิน ซึ่งเป็นข้อสรุปที่ชั่วคราวไม่ใช่คำตอบสุดท้าย องค์ประกอบที่สองคือ กระบวนการการสืบค้นจะต้องมีทิศทางและขับเคลื่อนไปตามการอ้าง

เหตุผลในประเด็นที่ถกเถียง องค์ประกอบที่ สามคือ ชุมชนแห่งการสืบเสาะจะมีทิศทางในการถกเถียง ไม่ใช่เพียงสนทนา แลกเปลี่ยนข้อมูลไปเรื่อยเปื่อยไร้จุดหมาย แต่ชุมชนแห่งการสืบเสาะจะเป็นบทสนทนาโต้ตอบ ที่มีประเด็นในการถกเถียงและเป็นกระบวนการภายใต้การใช้เหตุผลและตรรกะ องค์ประกอบที่สี่คือ ชุมชนแห่งการสืบเสาะจะต้องทำด้วยการคิดอย่างมีเหตุผล คิดสร้างสรรค์ และคิดห้วงใย องค์ประกอบที่ห้าคือ ชุมชน แห่งการสืบเสาะเป็นวิธีที่ได้นำการคิดวิพากษ์ การคิดสร้างสรรค์ และการคิดห้วงใย มาปฏิบัติใช้ ซึ่งการคิดวิพากษ์นั้นรวมการคิดแก้ไขความถูกต้องด้วยตนเองอยู่ด้วย (Lipman, M, 2003: 83-84) ลิปแมนเห็นว่าการแก้ไขความถูกต้องด้วย ตนเองคือสิ่งสำคัญที่สุด สำหรับการสืบค้นหรือการค้นคว้าและชุมชนแห่งการสืบเสาะ โดยสมาชิกทุกคนในชุมชนแห่งการสืบเสาะจะต้องสามารถแก้ไขความถูกต้องของความคิดและวิธีการของกันและกัน รวมถึงสมาชิกแต่ละคนก็จะช่วยกันแก้ไขความถูกต้องของวิธีการสืบค้นของกลุ่มด้วยเช่นกัน ขณะเดียวกันสมาชิกแต่ละคนก็จะสามารถการแก้ไขความถูกต้องของความคิดของตนเองด้วยตนเองเช่นกัน

จากข้อมูลที่ได้นำเสนอเบื้องต้นวิธีการเรียนในชุมชนแห่งการสืบเสาะเป็นวิธีการที่สามารถปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมโดยผ่านการใช้การคิดวิพากษ์เป็นหลักได้ โดยอาศัยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน มีการประเมินการใช้เหตุผล การเข้าใจเพื่อนร่วมกลุ่ม ทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจผู้อื่นมากขึ้นไม่ว่าจะตามหลักมโนทัศน์ 3 ประการ หรือ องค์ประกอบ 5 อย่างของชุมชนแห่งการสืบเสาะ และลักษณะของคุณธรรมจริยธรรมในชุมชนแห่งการสืบเสาะอาจจะไม่ได้มีเป็นหลักชัดเจนที่ตั้งไว้แล้ว ให้ผู้เรียนแค่รับรู้หรือแค่สอนเท่านั้น แต่เป็นการให้ผู้เรียนเข้าไปมีส่วนร่วมในการใช้เหตุผลพิจารณา ตั้งแต่ต้นตามวิธีที่ได้นำเสนอไว้ข้างต้น โดยผู้เรียนและผู้สอนจะต้องดำเนินการให้เกิดการคิดทั้งสามดังกล่าวเพื่ออย่างน้อยที่สุดจะสามารถพัฒนาการคิดวิพากษ์อย่างมีเหตุผลและสามารถช่วยให้เกิดการ คำตัดสินที่ดี โดยผู้เรียนรู้ (รวมถึงผู้สอน) ด้วยวิธีชุมชนแห่งการสืบเสาะน่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลง ความรู้และความเข้าใจในประเด็นที่ถกเถียงซึ่งเป็นประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความรู้ความจริงและคุณค่าของคุณธรรมจริยธรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันของมนุษย์ ซึ่งความคาดหวังประการหนึ่งของการเรียนปรัชญาสำหรับเด็กคือ ผู้เรียนสามารถที่จะนำประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กจากชุมชนแห่งการสืบเสาะมาพัฒนาชีวิตของตนเองได้

ทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทต่อแนวคิดของแมทธิว ลิปแมน

เพราะฉะนั้นเมื่อพิจารณาข้อสังเกตในประเด็นที่ต่างกันระหว่างพุทธปรัชญาและลิปแมนคือ พุทธปรัชญามุ่งเน้นการสอนคุณธรรมจริยธรรมขั้นพื้นฐานเพื่อเป็นฐานนำไปสู่คุณธรรมขั้นสูง ซึ่งเป็นจุดหมายสูงสุดของพุทธปรัชญาและสำคัญยิ่งในมุมมองของพุทธปรัชญา ที่เรียกว่า ปรมัตถประโยชน์ (ประโยชน์สูงสุด) ได้แก่ การบรรลุพระนิพพาน คือ ภาวะที่จิตสะอาด (บริสุทธิ์) การกล่าวสอนคุณธรรมจริยธรรมทั้งหมดล้วนมีจุดหมายอยู่ที่ประเด็นดังกล่าวนี้เรียกว่า พระอรหันต์ซึ่งถือเป็นพระ

อริยบุคคลชั้นสูงสุดในพุทธปรัชญา เป็นผู้ที่ไม่ต้องศึกษา อีกต่อไปเรียกว่า อเสขะ จุดมุ่งหมายระดับสูงสุดในลักษณะนี้ แมทธีวไม่ได้มีขั้นตอนการปฏิบัติและวิธีการไว้อย่างชัดเจน ซึ่งจะต่างจากพุทธปรัชญาที่มองว่า จุดหมายของการศึกษาคุณธรรมจริยธรรมในพุทธปรัชญาก็เพื่อชักนำไปสู่เป้าหมายระดับสูงสุด คือวิมุตติหรือนิพพาน ตัวอย่างคำสอนดังที่กล่าวไว้ในอุโปสถสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 118 หน้าที่ 135, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ได้เปรียบเทียบคำสอนและหลักปฏิบัติ (ที่มีอยู่จำนวนมาก) เช่นกับน้ำในมหาสมุทรว่า “น้ำในมหาสมุทรแม้จะมีมากกินอาณาเขตกว้างใหญ่มากเพียงใดก็ตาม แต่มีรสเดียวคือรสเค็ม หลักคำสอนและหลักปฏิบัติในพุทธปรัชญาก็เช่นเดียวกัน คือแม้จะสอนไว้มากก็ตาม แต่ก็มีรสเดียว คือวิมุตติรส” และที่สำคัญพุทธปรัชญาถือว่าการศึกษาไม่ควรจำกัดขอบเขตอยู่ในเป้าหมายการศึกษาในเบื้องต้น หรือเพียงแค่เป้าหมายของการศึกษาในปัจจุบันเท่านั้น แต่สิ่งที่พุทธปรัชญาเน้นย้ำและให้ความสำคัญมาก คือ เป้าหมายเบื้องต้นเป็นฐานสำคัญที่จะนำไปสู่เป้าหมายการศึกษาในระดับสูงสุด คือ การเป็นอิสระหลุดพ้นจากอำนาจการครอบงำของกิเลสที่เกิดจากการรู้เข้าใจและลงมือปฏิบัติ จากจุดนี้เองที่พุทธปรัชญาเห็นต่างจากมุมมองของแมทธีว ลิปแมน

ในส่วนที่เห็นต่างกันนั้น ผู้วิจัยมองว่ามีได้เป็นข้อดีหรือข้อเสียหายที่จะทำให้วิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดส่งผลเสียร้ายแรงกับผู้เรียนแต่อย่างใด เหตุผลที่กล่าวเช่นนี้ เพราะความแตกต่างกันส่วนใหญ่นั้นเกิดมาจากการเสนอวิธีการให้ผู้เรียนเข้าถึงความเป็นจริงในระดับสูงสุดที่เป็นขั้นตอนมีความละเอียดลึกซึ้งต่างกันเท่านั้น เพราะโดยเป้าหมายอย่างเป็นทางการแล้ว การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมก็เพื่อให้ผู้คนมีชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุขสันติ ลดความขัดแย้ง เพิ่มความสามัคคี ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ฉะนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า ความเหลื่อมล้ำในประเด็นดังกล่าวเป็นเพียงความหลากหลายในการเลือกใช้วิธีการการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคปัจจุบันที่ผู้เรียนพยายามตั้งคำถามในเรื่องของคุณธรรมจริยธรรมในเชิงเหตุผลมากขึ้น จึงทำให้วิธีการของลิปแมนสามารถให้คำตอบแก่ผู้เรียนในแง่นี้ได้ และจากการวิเคราะห์ที่ผ่านมาหลักสูตรชุมชนแห่งการสืบเสาะของแมทธีว ลิปแมนก็ยังเน้นหนักในเรื่องความรู้และยังไม่ละทิ้งคุณธรรมจริยธรรม มุ่งเน้นให้การจัดการศึกษาเป็นไปเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักการคิดวิพากษ์ ให้สามารถประกอบอาชีพ และดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นอย่างสงบสุข ภายใต้การยึดมั่นในคุณธรรมจริยธรรม โดยนัยนี้ผู้เรียนย่อมได้รับการพัฒนาทั้งทางกายและใจ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องคุณธรรมจริยธรรมในพุทธปรัชญา

บทสรุป

ในพุทธปรัชญาเถรวาทผู้วิจัยเห็นว่าหลักโยนิโสมนสิการมีวิธีการสอนที่เน้นให้ผู้ศึกษาหรือผู้เรียนคิดอย่างมีเหตุมีผลรู้จักต้นเค้าของข้อมูลและวิธีการจัดการกับปัญหาหรืออารมณ์ที่เกิดขึ้นโดยใช้ปัญญาของ

ตนเป็นส่วนร่วมทำให้วิธีการคิดสมบูรณ์มากขึ้น และมีความสอดคล้องกับวิธีการปลูกฝังการเรียนรู้ผ่านชุมชนแห่งการสืบเสาะของแมทธิว ลิปแมน ไม่ว่าจะเป็นการคิดอย่างมีเหตุผล การคิดอย่างท่วงโย และการคิดอย่างสร้างสรรค์ ผู้วิจัยจึงขอสรุปหลักโยนิโสมนสิการดังนี้คือ เป็นการทำให้ใจโดยแยบคาย หรือคิดถูกวิธี แปลงง่าย ๆ ว่า ความรู้จักคิด หรือคิด เป็น หมายถึง การคิดอย่างมีระเบียบ หรือคิดตามแนวทางของปัญญา คือ การรู้จักมอง รู้จักพิจารณาสิ่งทั้งหลาย ตามสภาวะ เช่น ตามที่สิ่งนั้นๆ มันเป็นของมัน โดยวิธีคิดหาเหตุปัจจัย สืบค้นถึงต้นเค้า สืบสาวให้ตลอดสาย แยกแยะสิ่งนั้นๆ เรื่องนั้นๆ ออกให้เห็นตามสภาวะ และตามความสัมพันธ์สืบทอดแห่งเหตุปัจจัย โดยไม่เอาความรู้สึกด้วยตัณหาอุปทานของตนเองเข้าจับ หรือเคลือบคลุม ทำให้เกิดความดีงาม และแก้ปัญหาได้ อย่างไรก็ตาม มีลักษณะเด่นบางอย่างของความคิดแบบนี้ที่อาจถือเป็นตัวแทนของลักษณะอื่นๆ ได้ ดังที่ได้เคยแปลโดยนัยไว้ว่า ความคิดถูกวิธี ความรู้จักคิด การคิดเป็นการคิดตรงตามสภาวะและเหตุปัจจัย การคิดสืบค้นถึงต้นเค้า เป็นต้น หรือถ้าเข้าใจความหมายดีแล้ว จะถือตามคำแปลสืบๆ กันมาว่า “การทำในใจ โดยแยบคาย” ก็ได้ กล่าวคือเป็นการเตรียมความเข้าใจเบื้องต้นของแต่ละบุคคลให้พร้อมรับต่อวิธีการใคร่ครวญต่อหลักธรรมทั้งหลายทั้งปวง หรือเตรียมพร้อมให้ตนเองมีสัมมาทิฐิ หมายถึง การมีความเห็นที่ถูกต้องซึ่งเป็นเรื่องสำคัญในการศึกษาทางพุทธปรัชญาเถรวาท

ส่วนการพัฒนาทางสติปัญญาตามแนวคิดของลิปแมนเป็นการปลูกฝังการคิดวิพากษ์ที่ให้ความสำคัญกับการใช้เหตุผลเพื่อเป็นฐานในการนำไปสู่การเรียนรู้เรื่องคุณค่าของชีวิตกล่าวคือคุณธรรมจริยธรรม โดยผ่านมโนทัศน์ ๓ ประการ ได้แก่ การคิดเชิงวิพากษ์ (critical thinking) การคิดเชิงอาทร (caring thinking) และ การคิดเชิงสร้างสรรค์ (creative thinking) และองค์ประกอบ ๕ ประการที่ผู้วิจัยได้นำเสนอไว้เบื้องต้น จะเห็นได้ว่า จากแนวคิดดังกล่าวลิปแมน ใช้วิธีการปลูกฝังเด็กในเรื่องของคุณค่าของชีวิตและเรื่องคุณธรรมจริยธรรมไปที่ละขั้นตอน และเด็กแต่ละวัยก็มีวิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างกันด้วย ฉะนั้นวิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมจึงถูกใช้ผ่านวิธีทางด้านการใช้เหตุผลควบคู่ไปด้วย รวมไปถึงต้องสอดคล้องกับประสบการณ์จริงของเด็ก และในบางกรณีเพื่อให้เด็กเห็นภาพในเรื่องเหล่านี้ชัดเจนมากขึ้นต้องใช้วิธีการอธิบายผ่านตรรกะแบบง่ายตามวัยหรือความสามารถของเด็กที่จะเรียนรู้ได้ เพราะลิปแมนมองว่าการที่เด็กมีพื้นฐานด้านการสร้างเหตุผลเชิงปัจเจกและการสร้างการอยู่ร่วมเชิงสังคมผ่านหลักสูตรชุมชนแห่งการสืบเสาะนี้ เด็กจะเรียนรู้และเข้าใจเรื่องคุณค่าของชีวิตหรือคุณธรรมจริยธรรมได้ดีมากขึ้น การสอนจึงเป็นวิธีการไล่ระดับจากเรื่องง่าย ๆ ไปสู่เรื่องคุณธรรมจริยธรรมที่ลึกซึ้งขึ้นตามลำดับวัย

จากข้อมูลนั้นทำให้เห็นได้ว่า การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในเด็กควรเริ่มจากการปลูกฝังการใช้เหตุผลให้ดีกว่า เพราะการเข้าใจการใช้เหตุผลที่ดีจะนำไปสู่การเข้าใจคุณธรรมได้ดีและสามารถนำไปปฏิบัติในสังคมต่อไปได้เป็นอย่างดีด้วย เพราะเป้าหมายของการเรียนรู้เรื่องการใช้เหตุผลคือการปลูกฝังหรือสอนเรื่องคุณธรรมจริยธรรม นอกจากนี้ชุมชนแห่งการสืบเสาะยังมีเป้าหมายเรื่องการพัฒนาปัจเจกบุคคลไปพร้อมกับการพัฒนาสังคม

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (๒๕๓๙). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (๒๕๔๖). *โยนิโสมนสิการ วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม:ปัญญาประดิษฐ์ฐาน*. กรุงเทพมหานคร: ผลิตัฒม์.

Lipman, M. (1980). *Philosophy in the Classroom*. Philadelphia: Temple University Press.

Hutchins, R. M. (2001). *The basis of education*. In Taking sides: clashing views on controversial educational issues. J. W. Noll (Ed.), Boston: McGraw-Hill Higher Education.

Matthew Lipman Ann Margaret Frederrick S. Oscanyan. (1980). *Philosophy in the Classroom Second Edition*. Philadelphia: Temple University Press.

Lipman, M. (1988). *Philosophy Gose To school*. Philadelphia: Temple University Press.

Lipman, M. (2003). *Thinking in education*. Cambridge: Cambridge University Press.

